

Is zij uw moeder - waar is haar eer?

(Antwoord op een „appèl“)

In het eerste deel van dit opschrift herkent de Schriftlezer een variatie op de vraag, die God stelt door den profeet Maleachi, wanneer Hij gaat twisten met de ambtsdragers die den dienst in het heiligdom onder schoonen schijn grondig misvormden. God Almachtig beroept zich dan op menselijke verhoudingen: Een zoon zal den vader eeren en een knecht zijn heer — om vervolgens de beschamende vraag te stellen: ben Ik dan een vader, waar is Mijn eer? en ben Ik een heer, waar is mijn vreeze? Waar de Heere zoo spreekt van zichzelf, is er reden om eenzelfde vraag te stellen, wanneer het gaat om Zijn kerk, welke is Zijn bruid en de moeder der geloovigen. Zal niet een kind zijn moeder eeren? En is niet de kerk Uw moeder? Nu, als zij dan Uw moeder is, zeg mij, waar blijft haar eer?

HET APPÈL VAN BIJNA VIJFHONDERD BROEDERS „OP EENMAAL“.

Voor de daareven gestelde vraag is reden, nu wij ontvingen een „appèl“, door een groot deel — 426 — broeders aan hun medebroeders en -zusters toegezonden met het oog op de gemeenteraadsverkiezingen. Blijkens een vetgedrukt oproep-tot-circulatie in margine draagt dit appèl een publiek karakter, gelijk het trouwens als drukwerk werd rondgezonden. Deze broeders van overal in den lande willen dus blijkbaar tezamen in het gezicht der verkiezingen krachtige getuigen zijn van de opstanding van onzen Heere Jezus Christus tot Zijn verhooging aan Vaders rechterhand, krachten welke wij Hem belijden als Souverein over elken duimbreed levensgrond, naar Kuypers klassiek parool. Onwillekeurig herinneren zij ons aan een andere vermelding van omstreeks een soortgelijk getal broeders in de kerkhistorie na Christus' verrijzenis, toen namelijk de opgestane Heiland naar 1 Cor. 15: 6 werd „gezien van meer dan vijfhonderd broeders op éénmaal“, zoodat Paulus hen als (toen in meerderheid nog levende) getuigen van Christus' doodsverlinding kan presenteren. Toen waren het ruim vijfhonderd broeders, die in eenigheid des geloofs den Kyrios in het recht van Zijn opstanding tot universele heerschappij mochten aanschouwen. En de vraag komt op: hebben nu ook de wat minder dan vijfhonderd broeders van vandaag zóó, naar de Schriften, den Opgestanen gezien? Hebben zij Hem bij dit hun schrijven gezien in Zijn eenig Koningsrecht, gezien als den soevereinen Bruidegom, die zich Zijn Bruid, Zijn kerk, optrok uit den dood, opdat zij, die kerk, zou leven uit het Evangelie der opstanding en door haar Heere de onverderfelijkheid zou beërven die nooit en te nimmer wordt geannexeerd, noch in de „kerk“, noch in den „staat“, noch in de „maatschappij“, door menselijk vleesch en bloed (1 Cor. 15: 50). Hebben zij gezien de eer van God en Zijn Christus en Zijn kerk, gelijk die in het Paaschuur werd geproclameerd?

Op die vragen moet het antwoord worden gezocht, nu zoo van allen kant een groot getal broeders met aandrang zich presenteert als eendrachtig verbonden getuigen van den opgestanen Koning in Zijn recht op het breede menschenleven.

En dan zal op die vragen het bescheid moeten luiden: néén. Voorzover zij in dit stuk daar blijk van geven (we kennen elkaar in de kerk gelukkig nog nader dan alleen uit gedrukte appèls), hebben zij voor dit deel niet gezien de opstandingsglorie van Christus, zijn zij voor dit deel geen getuigen geweest in het proces om het recht van Christus' opstanding, hebben zij niet beleiden de exclusieve eer van den Bruidegom en Zijn Bruid, van God den Vader en de kerk als moeder der geloovigen en dus misgetast in de proclamatie van de rechten van het Koninkrijk.

Tot dit antwoord kom ik nog eenszins, enkel omdat het appèl een advies inhoudt om te stemmen op de „Anti-revolutionaire“ lijsten. Wie daartoe aan wil sporen — hij doet het, wij willen de gronden toetsen, waarop het advies rust en daarop onze conclusie baseeren. Voor wat dit betreft, kan er trouwens plaatselijk verschil zijn, vooral met een gemeenteraad, waarvoor de kandidaten dichter dan in eenig ander geval bij de kiezers staan. In zooverre onthoud ik mij hier van een algemeen oordeel. Maar hetgeen in dit verband niet te passeeren valt, is de wijze waarop, de motiveering waarmee, de beschouwing krachtens welke hier een algemeen advies wordt verstrekt.

Want dit stuk lezende, klemde de vraag: waar blijft hier, en wat blijft er hier over van, de eer der kerk? O zeker, er worden goede woorden over haar gesproken. Zij bedient het Woord Gods in Zijn Koninkrijk (al zou over dat „in“ wel wat te vragen zijn). En de kerkelijke scheuring heeft diep in ons leven, zoo heet het, ingegrepen. Maar wat blijft — nu afgezien van deze formuleeringen als zoodanig — van dat betrekkelijke schoons, van de kerk en haar betekenis gesproken, aan het einde over, wanneer de slotzin luidt:

„Mede door Uw werkzaamheid in en voor de Anti-revolutionaire partij zij bij deze bij vernieuwing een

zoutend zout, een lichtend licht en een stad op den berg en doe zij temidden van den voortgaanden afval binnen en buiten de kerk het Woord des Heeren uitgaan: Tot de Wet en tot de Getuigenis, zo zij niet spreken naar dit Woord, het zal zijn dat zij geen dageraad zullen hebben.“

Toen ik dit las, dacht ik: broeders, die aldus ons opwekt, zijt gij dan kinderen, aan Uw moeder ontgroeid? Want wat gij hier zegt, hoe kunt gij dit rijmen met Uw belijdenis van de Schriften, volgens welke al hetgeen hier aan de partij wordt toegekend, toch immers is de eer en de roeping der kerk? Zij toch is en heeft te zijn een zoutend zout, een lichtend licht, een stad op den berg, en zij toch heeft het profetisch Woord des Heeren te doen uitgaan temidden van den afval?

Wellicht zal men willen antwoorden, dat de Schrift alzo spreekt van de geloovigen, en dat het deze zijn, die in de partij (onder meer) hebben op te treden om daar hun universele roeping te vervullen van zout, licht, openbare stad en Woorddrager te zijn. Men zal wel willen tegenwerpen, dat het dit is, wat bedoeld wordt, wanneer hier aldus van de „partij“ wordt gesproken. Nu, in menig ander geval zou ik met die verklaring accoord willen gaan. Ik kan me gevallen voorstellen, waarin men bedoelt „de geloovigen, als leden der kerk optredend in het kader van (b.v.) een partij“ en dit kortheidshalve samenvat als „de partij“, terwijl uit het verband duidelijk genoeg blijkt, wat wordt bedoeld. In zó'n geval zou men mogen reageren: strikt genomen is het aanvechtbaar, maar de bedoeling blijkt hier duidelijk genoeg en de vraag is nu maar verder of die geloovigen recht en zuiver optreden. Nu wil ik zulke betere bedoeling ook hier in goede trouw onderstellen, maar ditmaal kan er niet bij worden gezegd, dat zij uit het verband blijkt. Want in 't verband van dit appèl bejeveren de broeders zich juist om scherpe onderscheidingen te maken. Ze willen nu juist eens zijn onderscheiden, hoe het in dit tijdsgewricht staat met de „kerk“ en de „partij“. Wat de taak der kerk betreft, merken zij, duidelijk afgrenzend, op, dat zij het Woord Gods „in“ zijn „koninkrijk“ „heeft“ „te bedienen“. Die afgrenzing nu verder daargelaten — het is geen kleine zaak, die in dezen zin te minste als eere der kerk wordt uitgesproken. Maar ziet ook deze eere wordt aan het slot haar zoo goed als ontnomen, wanneer nu op de (juist hier van de kerk heel opzettelijk onderscheiden!) partij wordt overgedragen, dat zij bij vernieuwing moet zijn een zoutend zout, een lichtend licht en een stad op den berg en dat zij, de partij, temidden van den voortgaanden afval (!) binnen en buiten de kerk (!!) het Woord des Heeren naar Jesaja 8: 20 doe uitgaan.

HET APPÈL VAN JESAJA-IN-ISOLEMENT.

Ja, Jesaja 8: 20, dat overbekende Schriftwoord, waarvan inderdaad voor de toekomst van kerk en land en wereld, van gemeente en volk, alles afhangt. Maar als er dan ook één woord van de Schrift is, dat heel den gedachtengang van dit appèl fundamenteel veroordeelt en door dit stuk van zijn scherpte en kracht deerlijk wordt beroofd, dan wel dit. Immers, het tekstwoord luidt: „Tot de wet en tot de getuigenis! Zoo zij niet spreken naar dit woord, het zal zijn dat zij geen dageraad zullen hebben“. „Tot de wet en tot de getuigenis“ — men mag die woorden met goed recht een „parool“ noemen (naar Franz Delitzsch), zooiets als een verkiezingslagzin, opgeheven in donkeren oorlogs- en kerkelijken partijstrijd, namelijk in Juda, onder koning Achaz, toen de geallieerde legers van Efraïm — het broedervolk — en Syrië naar Juda waren komen oprukken en Achaz, de kerkkoning, zijn politieke tegenalliantie organiseerde met Assyrië. In zulk een tijd was het, dat het profetisch woord van den kerkprofeet Jesaja, dat hij met gezag kwam spreken over de politieke kwestie en het daaraan nu verbonden ethisch conflict, werd miskend en weggeduwd, zoodat nu een Jesaja- en een Achaz-„partij“ (gelijk de menschen het wel genoemd zullen hebben) voor den dag kwamen. En zeker, toen kwam daar toch weer de oproep, het appèl, breed en universeel, heel de afvallige kerk aansprekend, om in die politieke complicaties weer te keeren tot God in Zijn ook voor het politieke handelen concrete wet (de wilsopenbaring voor vandaag) en niet minder concrete getuigenis (Zijn wilsuiting voor morgen), aan welken wederkeer de dageraad exclusief wordt gebonden. Maar wie nu met dat woord opereeren wil in verkiezingsstijl, gelijk 't — terecht — altijd is gedaan, die mag één ding niet vergeten, dat namelijk diezelfde woorden in hetzelfde hoofdstuk reeds eerder zijn genoemd. En daar, vlak tevoren, zeide God niet: opereer in breede lagen met wet en getuigenis, maar vlak andersom: bind de getuigenis toe, en verzegel de wet onder mijn leerlingen (vers 16). God gaat Zijn Woord, Zijn richting-bepalende wet en richtinggevend getuigenis, opsluiten, wegbergen, verzegelen. Dat is

genade in zoover Hij Zijn Woord niet door de zonde laat overwoekeren maar het beschermt terwille van het overblijfsel der verkiezing. Maar het is ook zeer bepaald gericht, aangezien de Heere aldus Zijn Woord ontleent aan het zich in zijn afval verhardend volk des verbonds. En ook zulken tweezijdig bepaalden arbeid moet Jesaja, de knecht, de ambtsdrager, de profeet helpen verrichten — Gods medearbeider, in het opbergen ditmaal. En hij moet bij dien arbeid de kerk gebruiken, maar dan nu nader gezegd, de trouwe kerk, de rechtvaardigen die opmerkzaam bleven op het Woord der profetie, deze gebruiken zooals een notaris een brandkast gebruikt om testamenten voor later in te bewaren. Nu Gods volk niet luistert, afvalt, het duidelijke Woord misken, wordt het gestraft met het oordeel der verberging — opdat tevens Gods genade zichzelf niet verliezen zou, maar Zijn Woord bewaard zou blijven voor de kerk aller eeuwen en de uitkeering van Gods testament aan Abraham voor al de geslachten der aarde. Midden in den afval, den politieken vooral ook, en het bederf door ethisch conflict in verwerping der profetie, schakelt God den trouwen ambtsdienster in om Zijn wet en getuigenis op te bergen, te besluiten in de trouwe leerlingen van het profetisch Woord, een zelig „groeptje“, gescholden als een naïef, recalcitrant, uitzichtbenemend en kanselbedervend „partijtje“, maar door God gemaakt tot schatbewaarders voor alle eeuwen en alle landen. En daarna pas komt, en dan juist komt, de oproep, het appèl, tot de nog-wettige-kerk-in-haar-geheel gericht ten tijde van in- en uitwendige politieke beroering: tot de wet en tot de getuigenis! Doe midden in den afval dit kerkelijk profetisch appèl uitgaan, want daarbuiten is geen dageraad, geen zaligheid, geen politieke of andere opklaring te zoeken of te vinden.

Tot de wet en tot de getuigenis — dat beteekent nu: tot deze beide, gelijk ze thans door God vlak tevoren ter verzegeling zijn toebetrouwd aan de trouwe discipelen van het profetisch Woord. Dit appèl heeft nu mede tot strekking: tot dezen profeet en tot deze leerlingen, tot dit overblijfsel der verkiezing, waaraan nu exclusief de woorden des levens zijn toebetrouwd. Want nu God verzegeld heeft en deed verzegelen, nu is er buiten dit overblijfsel en het zich-voegen-daarbij geen dageraad, geen zaligheid, geen heil wettig te verwachten. God sluit af en daarna opent Hij nog eenmaal, maar de opening bindt zich aan de voorafgaande sluiting. Hij verbergt het licht, verzegelt het zout, omwolt de stad, en zegt dan weer en nog eenmaal: ziehier het zoutend zout, het lichtend licht, de stad op den berg, komt tot haar schijnsel, Juda, en straks al gij volken, het schijnsel van wet en getuigenis. Zoo is 't reeds in Jesaja 8 en zoo zal het nog duidelijker zijn uit Jezus' eigen mond, wanneer Hij weer tot het afgezonderd overblijfsel, de discipelen van Zijn hoogste profetie zegt: gij zijt het zout, het licht, de stad en U betrouw ik toe in wet en getuigenis de sleutelen des hemels.

Het zijn deze oude Schriftwaarheden, waaraan de nu ons appelleerende broeders al heel weinig aandacht schenken, wanneer zij, naast de kerk en in onder-scheid van haar de partij creëren tot 'n figuur, waarvan nu in breeder zin hetzelfde gelden moet, wat God zelf tot de reformatorische leerschool van Jesaja beperkt. Wanneer God in Jes. 7 en 8 afval ziet „in en buiten de kerk“, zegt Hij eerst: nu ga Ik opsluiten, verenigen, versmallen. Maar de broeders ditmaal zeggen: als gij afval ziet, gaat dan openen, verbreed, verwijs. — God zegt: als de kerk afvalt, ga Ik in haar een overblijfsel Mij afzonderen om dan van daar uit de stroomen straks weer breeduit vrolijk te doen zingen.

Maar de meer-dan-vierhonderd-broeders-op-eenmaal appelleren: als de kerk afvalt en het komt tot scheuring en afzondering van een deel van het eerste geheel — treedt dan buiten beide deelen en vormt een nieuw geheel dat nu doen gaat wat der kerk is, maakt die andere gemeenschap tot hetgeen Christus zegde van de door Hem gestichte van wereld en valsche kerk afgezonderde gemeenschap: zoutend zout, lichtend licht, blinkende stad, draagster van het levenswoord.

HET SPEL MET WOORDEN.

Nu weet ik wel, gelijk ik bij ontvangst direct vermoedde en in enkele gesprekken reeds duidelijk be-wezen zag — dat de broeders ondertekenaars althans voor een deel hunner de strekking dezer woorden niet hebben doorzien en hun naam gegeven onder een stuk waarvan zij — gelijk mij letterlijk verzekerd werd — de draagwijdte niet in alles konden beoordeelen. Immers, zij hebben vernomen, en elkaar gezegd, dat het maar ging om de „strekking“, om de „hoofzaak“. En dan is het altijd een hachelijk geval. Want wat is die strekking? Voor velen heel eenvoudig: in deze situatie, gemeenteraadsverkiezing Juni 1949, stemmen op de A.R. kandidaten. Hadden zij dat dan maar even eenvoudig gezegd. Maar nu ontging het hun, althans meerderen, dat de woorden, gelijk ze gedrukt staan, en door hun handteekening publiek voor hun rekening komen, een heel andere strekking in zich bevatten, een strekking die kortweg deze is: aan de partij toekennen, wat naar de Schrift der kerk en den geloovigen als kerk toekomt.

Hoe men aan deze conclusie eerlijk ontkomen wil,

is mij een raadsel. Ik weet slechts één mogelijkheid, dat men namelijk zich bedient van een soort constructie als bijvoorbeeld de „kerk als instituut“ en de „kerk als organisme“. Dan kan men gemakkelijk zeggen: de kerk als instituut bedient het Woord, de kerk als organisme treedt op in de partij; en voorts, wat de Schrift zegt over de geloovigen als kerk, dat is over beide te verdeelen. Ja, zoo kan het. Maar dan ook hebben de broeders met één streep doorgehaald de reformatische winst van een kritische bezinning op zulke vroeger al te vlug gehanteerde ondeugdelijke onderscheidingen.

Ik wil nog niet zo maar gelooven, dat zij allen dit bedoeld hebben. Maar met wat zij schreven, deden zij het. En dan rijpt de vraag: waar blijft de eer der kerk? Van die vraag kan geen onderteekenaar zich afmaken met de tegenwerping, dat men aan „het kerkelijk instituut“ geen „overheersende positie“ in het koninkrijk Gods mag toekennen, gelijk het in een eerdere alinea afwijzend luidt, een afwijzing die iedereen als zoodanig, letterlijk genomen, zal onderschrijven en die ons in dit verband een slag in de lucht lijkt; ik althans moet nog bewezen zien, dat er onder ons zijn, die men terecht van „roomsche“ smetten beschuldigen kan in hun publiek-controleerbare ijver voor een eigen kiesvereniging (gelijk het in de wandeling zoo gemakkelijk wordt gesuggereerd).

Overigens kunnen we niet alleen een soort dogmatistische fundeering van dien slotzin vermoeden (in de lijn van organisme en instituut), maar ook ter verklaring een psychologische bedoeling bevroeden. Immers is van met name vrijgemaakte zijde vaak de critiek geëfend op het optreden der A.R. voorgangers, dat zij te weinig of niet profetisch spraken en „getuigden“, o.m. in kamers en raadsalen. Door de tegenstanders der vrije kiesverenigingen werd dan nog eens geantwoord, dat hier terugval te bespeuren viel op een verouderd en gevaarlijk standpunt, als zouden de kamerleden e.d. zoo'n beetje moeten „preken“ en weinig met 'n concrete uitwerking van 't Schriftwoord te maken hebben — zoodat vrijgemaakt, oudgereformeerd en barthiaansch elkaar hier dan de hand zouden-kunnen reiken. Dat de vrije actie (vrij nl. t.o.v. bestaande partijverbanden) hiermee mistekend en misverstaan werd, laten we nu daar. Het gaat nu om de constatering, dat het „appel“ blijkbaar — meer of minder opzettelijk — een poging doet, de geuite critiek op te vangen door het den vrijgemaakten binnen de kerkgemeenschap toe te roepen: blijf in de partij en doe daar je werk en steek daar de handen uit de mouwen en maak dan die partij tot dat ding dat jullie zelf immers zoo graag wilt, 'n apparaat dat het zout der profetie, het licht des evangelies, de glorie van de „stad“ in kerkzalen en landskamers en raadsalen (immers „binnen en buiten de kerk“) hoog opheffe en daar alom dien profetischen oproep doe uitgaan dien jullie zegt in het partij-optreden zoo noode gemist te hebben.

In hoever zulke gedachte bij de opstellers (verder gaan we nu maar niet) geleefd heeft, weten we niet; we zoeken slechts naar een verklaring van iets dat we van broeders niet zó maar zonder meer als letterlijk serieus willen aanvaarden. Maar voorzover deze gedachte heeft voorgezet, heeft zij wel tot een merkwaardig resultaat geleid. Want terwijl het de „vrije actie“ kwalijk werd geduid, dat men de politiek wilde verkerkelijken, daar doet men hier niet anders. Het verwijt luidde: jullie maakt van kamer en raadsalen een kerk. Het vermaant klonk: onderscheid toch partij- en kerkzaken en vermeng ze niet. De waarschuwing liet zich hooren: blijf in de partij bij den politiek, in de kerk bij den kerkelijken leest. Maar nu? Als die slotzin waar is, kunnen we alle zaakjes van kerk en partij wel op een hoop werpen en een wilden (quaal-)vroomheidsroes ons aligader drinken, want hier wordt nota bene de partij bekleed met alle unieke kerkelijke mandaten. En waar eerst bruaft werd geroepen: elk terrein „soverein in eigen kring“, de kerk netjes op haar plaats, geef der kerk wat der kerk en den koning wat des konings en den partijcandidaten wat der kandidaten is, daar proclameeren thans onze eigen broeders, véél verder gaande dan de heele A.R. partij tot op heden durfde gaan (althans officieel, op papier; achter de schermen trok de partij reeds lang in de kerk aan de touwtjes en dáár ging de kerk nu juist aandoelend!); menschen, ga in de partij zoo aan 't werk, dat zij ook BINNEN DE KERK ga doen datgene, waarvan gij altijd beledt, dat de kerk zelf het moest doen, namelijk te doen uitgaan het profetisch Woord Gods.

Driester kon het moeilijk worden gezegd. En nu is ons heelemaal een raadsel, hoe dezelfde broeders ons voorzichtig willen maken om niet de partij te mengen in kerkelijke zaken van scheuring en ethisch conflict. Want als het waar is, wat hier staat, dan heeft de partij volgens hen er ALLES mee te maken. En dan op eigen initiatief. Want dan moet zij te midden van den voortgaanden afval niet alleen buiten maar ook binnen de kerk Gods concreet ontdekkend en richtend woord doen uitgaan. Met andere woorden: de partij moet nu — niet omdat er een briefje komt van een congres of zoo, maar uit eigen partijtrouw — ook in de kerk gaan rondspeuren wat daar al zoo aan afval, deformatie dus, woordverlating, te vinden is. En daar moet zij nu het mes in zetten. Nu moet de partij de kerk terugroepen bijvoorbeeld van goddelooze schorsingen en het

haar toeroepen: synode, Gods wraak komt over ons volk, zoo gij u niet van uw zonden bekeert. Nu moet zoowaar de partij de kerk gaan oproepen tot vrijmaking, zeggend: Hoort des Heeren Woord. Kortom, nu worden door deze broeders aan de partij de sleutelen des hemelrijks (het Koninkrijk Gods!) toebetrouwd.

Zoo gaan de broeders al heel radicaal in tegen wat van die partijzijde ons vandaag officieel bereikt („wij blijven vrij van jullie kerkelijke zaakjes“) en gaan zij zelfs in tegen hun eigen vooropgaande beweringen in ditzelfde stuk. In dezen schoon klinkenden stichtelijken slotzin wordt niet alleen de kerk beroofd, maar ook de partij vermoord. Kwader dienst konden zij hun partij niet bewijzen. En ondoordachter spel met woorden moeilijk spelen.

HET SPEL MET DE ZONDE.

Ook in ander opzicht komen de broeders deerlijk in strijd met zichzelf en het gros hunner partijgenooten. Van die zijde is immers nogal eens de suggestie gedaan, dat de oprichting van eigen kiesverenigingen lijdt aan het euvel, dat de oprichters zoo maar klaar denken te zijn met problemen, waarover jaren is gestudeerd en nog lang gedacht moet worden. In andere woorden — nl. als het gaat over het program — vindt men in het „appel“ ook dit verwijt terug. Maar nu is het merkwaardige, dat de broeders zelf in dit verkiezingspamflet — waarmee niets laatsdunkends is gezegd; pamfletten kunnen profetieën zijn — in anderhalve pagina zo maar vragen aansnijden en welgemeend beantwoorden, die in een behoorlijke uitwerking boeken kunnen vullen (en gevuld hebben). Vragen met name omtrent de verhouding van kerk en koninkrijk Gods en haar consequenties — ze worden hier in een handomdraai beantwoord; deze schrijvers zijn er in hoofdzaak mee klaar, indien ge hun woorden ernstig nemen mocht.

Zoo zijn zij ook „klaar“ met de verhouding van wat zij noemen „kerkelijke scheuring“ en „andere samenwerking“. O zeker, daar blijven wel puntjes over om eens over te praten, maar in hoofdzaak zijn zij — volgens deze gedrukte woorden althans — er mede gereed. Maar als ik zie, hoe zij er mede „gereed“ komen, dan huiver ik. Want ik lees in de vierde alinea:

„Hoezeer de kerkelijke scheuring ook in ons leven heeft ingegrepen, wij mogen daaraan niet een zodanige alles beheersende betekenis toekennen, dat zij ons zou nopen, ook elke andere samenwerking te verbreken met degenen, die thans kerkelijk van ons zijn gescheiden“.

Maar broeders, beseft gij dan niet, hoe hoogmoedig de woorden zijn, zoowel wat betreft u zelf als de weergave van anderer meening, die gij hier de Avondmaalsgemeenschap binnen draagt? Heeft „de kerkelijke scheuring“ in ons leven ingegrepen, of waren het de zonde, de afval, en anderzijds Gods wederbarende genade, die daarop diep ingrepen en fundamenteel herstelden? En zal ik, mensch, met de maatstok gaan beoordeelen, hoever en in welke mate dit is geschied? Grijpt de zonde ook in haar gevolgen mijn leven niet altijd aan tot de diepste fundamenteen, waarop heel dit leven is gebouwd? En dringt Gods wederbaringswil niet door tot in het binnenst merg om bekeering te werken van ook maar de „minste“ zonde tegen eenig gebod, op welk onderdeel ook bedreven? En voorts, wat doe ik, mensch, in de kou, door mijzelf de bevoegdheid te verleenen, krachtens welke ik aan een „scheuring“ een meer of minder ver reikende betekenis vermag „toe te kennen“; ken ik toe, of gij, of alleen onze God? Maar al verder hoor ik U spreken. Nevens den oproep tot het Heilig Avondmaal, die mij in mijn plaatselijke kerk op denzelfden datum gewerd, den oproep dus tot algeheele en grondige zelfbeproeving, bereikt mij Uw appel waarin gij mijn zelfbeproeving aan de volgende richtlijnen bindt:

„Ook wanneer wij de eenheid van het leven erkennen — hetgeen ondergetekenden op grond van Schrift en (kerkelijke) belijdenis gaarne wensen te doen —, hebben wij met christelijke nuchterheid onze ogen open te houden voor de anderzijds bestaande veelvormigheid van het leven en voor de daarachter liggende veelvoudigheid van de ordinaantiën Gods.“

Maar laat mij eerlijk mogen bekennen, broeders, dat ik met deze wonderlijke redeneeringen ten eenenmale geen raad weet in het gezicht van het Heilig Avondmaal en zijn schoone formulier. Of, misschien moet ik zeggen, dat ik nu juist heel goed en vlot raad weet met dien heiligen disch en zijn hoog-heilige toegangswegen. Want het formulier, zooals ik het in eenvoudigheid lees, drijft mij als zondaar in het nauw en ontneemt mij ook de laatste kans om door de mazen heen te glippen. Maar als het is, zooals gij schrijft, dan heb ik daarmee geen de minste moeite meer. Dan kan ik met mijn zonden altijd wel ergens heen, nu het luidt „eenerzijds“ en „anderzijds“ ten aanzien van „eenheid“ en „veelvormigheid“ van het leven. Dan kan ik met eigen en anderer zonden precies hetzelfde spelletje uithalen, wat duizenden reeds doen met de zonden der kerk: haar camoufleren onder de constructie van „eenerzijds“ eenheid, „anderzijds“ pluriformiteit. Wanneer Gods wet mij nu voorhoudt: zoo gij één gebod overtreedt, zijt gij schuldig aan alle, en

als gij op één „terrein“ u misgaat, wandelt gij nergens meer waarlijk recht (ook al ontdekken de toeschouwers dat niet aanstonds en misschien nooit) — zie, dan kan ik nu, als ik waarlijk Uw oproep mag leggen in het verlengde van dien tot het Avondmaal en van het formulier, God antwoorden: Ja Heere, maar daar is ook nog wat „anders“ dan levenseenheid en wetseenheid en bodemeenheid, daar is ook het „andere“ (immers: anderzijds) van de veelvormigheid, en, met permissie, zoo vriendelijk als ik ben om het eerste te „erkennen“, gelijk ik „gaarne“ „wensch“ te „doen“ — ik, parmantige baas —, zoozeer ben ik toch ook geroepen met „christelijke nuchterheid“ mijn „oogen open te houden“ voor dat „andere“ van het leven en dat „andere“, o God, van Uw eigen ordinaantiën. Waarlijk, als het zoo staat, dan ben ik altijd veilig. Maar het ontgaat mij dan, dat ik de werkelijkheid vergeten heb. Want zooals ik kerkzonden alleen dan bedekken kan met de „spanning“ tusschen „eenheid“ en „pluriformiteit“, indien ik van beide opklim tot de mythe van een „onzichtbare kerk“, zoo kan ik dit spelletje, waartoe men mij nu appelleert, alleen volhouden, wanneer ik van „eenheid“ van het leven eenerzijds en „veelvormigheid“ daarvan anderzijds opklim tot de conceptie van een „onzichtbaar leven“ en een „daarachter liggende“ „onzichtbare wet“ van God.

Onzichtbaar — want dit is het leven niet meer, dat hij mij met open oogen doet zien. In dat werkelijke leven leert mij God, de Schepper, de eenheid van het veelvormige. — Zoo is het bij de kerk toch immers ook. In Efeze 4 begint Paulus te spreken van haar „eenheid“. En in vers 7 vervolgt hij over haar „verscheidenheid“, zooals de uitgever van mijn bijbel het gemakshalve (al te schematisch overigens) onderscheiden heeft. Natuurlijk kan men, immanent, hier spreken van „eenerzijds“ en „anderzijds“, maar dat kan ik niet meer doen wanneer het gaat over de kerk in haar totaliteit, en gezien naar haar roeping om tot volkomenheid te geraken. En daarover gaat het Paulus toch in dit verband (vs 13 vv.). De eenheid wordt door het verschil bevorderd (Greijdenus, K.V., p. 85). De verscheidenheid van gaven aan de geloovigen en in de ambtelijke diensten dient juist tot den eendrachtigen opbouw van het gebede, eene en ongedeelde, lichaam in de liefde. — Niet anders staat het met „het leven“. Natuurlijk kan ik begripsmatig, in mijn ontledend denken, onderscheiden: „eenerzijds“ eenheid, „anderzijds“ veelvormigheid, zooals ik kan onderscheiden „eenerzijds“ mijn lichaam en „anderzijds“ mijn lichaamsdeelen. Maar als ik op bed lig te krimpen van de pijn met een zwerenden kieswortel, baat het mij niet om bij mijzelf te theoretiseren: „eenerzijds“ erken ik de eenheid van mijn lichaam — en dat heële lichaam is niet één uitbrekende zweer, doch „anderzijds“ heb ik open oog voor de veelvormigheid der deelen en daarvan is er één ziek, maar broeder, nu moet ge niet overdrijven door te beweren dat die zweer uw heele lichaam raakt, want al zweert nu die eene wortel, daarom kunnen uw andere ledematen toch nog wel blijde het werk verrichten. En ging het nu nog maar om een ziekte — het viel nog mee. Maar de appelleerende broeders construeeren en abstraheeren aldus, waar het gaat om de zonde. En terwijl zij zeggen open oog te moeten houden, hebben zij in feite de oogen gesloten voor het werkelijke leven en stellen zij theoretisch een onzichtbare levenseenheid en een even onzichtbare levensveelvormigheid. En dan is het een klein kunstje om ook mijn zonde onzichtbaar te maken en het Avondmaal van de onzichtbare kerk desnoods in mijn huiskamer op mijn eentje te vieren.

HET SPEL VAN HET APPEL.

Ofschoon de honderden broeders ernstige aandacht vragen voor hun woord, vermoed ik, dat meerderen het mij wel kwalijk zullen nemen, dat ik hun woorden zoo precies neem. Niet onwaarschijnlijk zal één hunner, Da B. A. Bos, wel weer zeggen, gelijk hij eens eerder deed, dat ik menselijke woorden exegetiseer als waren het bijbelteksten. Maar voor dat verwijt mogen we niet vreezen, kennende de kracht van woorden, ver boven die van bedoelingen uit. De bedoeling is geannuleerd met de verkiezingsweek; het ging aan immers om het „doel“ dat „met dit appel beoogd“ werd, gelijk de vette kanddruk het duidelijk deed blijken. Maar wij weten, dat de woorden nà werken en dóórwerken, ook nu vele onderteekenaars, wien het alleen maar ging om het resultaat van zooveel stemmen op bepaalde lijsten op 'n enkelen bepaalden kalenderdag, om de door hen onderteekende woorden zich nauwelijks meer bekommeren, voorzover zij — mijn ruim vierhonderd avondmaalsgenooten — het al hebben gedaan.

Overigens, ook wat die bedoeling aangaat (nl. een advies te verstrekken hoe concreet te handelen in een acute verkiezingssituatie en den gang van broeders en zusters vast te helpen maken), hebben zij er zich rekenschap van gegeven hoe uitermate moeilijk (misschien tevens gemakkelijk, maar dan in een anderen dan den door hen bedoelden zin) zij het in die week hun broeders en zusters gemaakt hebben, die op den tweesprong verkeerden? Spoedig na eigen kennisgeving van dit appel, en zijn roep verwerkende tegelijk met dien van mijn kerkeraad tot den heiligen disch der groote gemeente, vernam ik van een mijner medepelgrims op den avondmaalsweg de conclusie,

dat dit te ster aanvankelijk me deeren der on door h bereid de par wel, na clusie: want d hún candi verve A.R. li candi wezen, st u l ontkoo moeten houden alinea's steed want c worden maken. haar li om bij men.

DE PLE

Uitve menten waarse een pijl mogen of ten voudige taat n de k c e e n h m i g h k o n voudig eigen n scheurt neer di

Eenig

„Gij

De a aan de plaatsen meest in deze ieder route liefst schijnt begroet Men oor rek anders vertaling goed ring t de juist hopen tekst niet all Wat Griekse zal geld den opz niet ge niem; p Maar v we dem kiezen. met een („wij h a a n v Met van he immers: zeggen: Want h N.B. he op stel met Go Maar tel ge kan be tuurlijk v a s t aanges zou dus

undelt gij ner-
tekken de toe-
hien nooit) —
w oproep mag
et Avondmaal
n: ja Heere,
levenseenheid
s ook het „an-
eelvormigheid,
k ben om het
„wensch“ te
er ben ik toch
terheid“ mijn
dere“ van het
eigen ordina-
ben ik altijd
dan, dat
vergeten
en dan bedek-
„eenheid“ en
pkim tot de
o kan ik dit
rt, alleen vol-
et leven een-
erzijds opklm
leven“ en een
“ van God.
en niet meer,
dat werkelijke
heid van het
t toch immers
ken van haar
ver haar „ver-
nijn bij het
tens“) onder-
manant, hier
s“, maar dat
gaat over de
haar roeping
daarover gaat
w.). De een-
evorderd
nheid van ge-
lijke diensten
w van het ge-
liefde. — Niet
urlijk kan ik
n, onderschei-
veelvormig-
nerzijds“ mijn
ams deelen.
e pijn met een
om bij mijzelf
k de eenheid
n is niet één
b ik open oog
daarvan is er
et overdrijven
lichaam raakt,
arom kunnen
tjde het werk
om een ziekte
ende broeders
nar het gaat
n oog te moe-
ge sloten
heoretisch een
n onzichtbare
klein kunstje
maken en het
noods in mijn

tige aandacht
lat meerdere
hun woorden
zal één hun-
gelijk hij eens
n exegetiseer
r dat verwijt
cht van woor-
De beo-
ngsweek; het
met dit appél
het duidelijk
o r d e n
lerteekenaars,
tant van zoo-
len bepaalden
ende woorden
soover zij —
ooten — het

gaat (nl. een
ndelen in een
n broeders en
sij er zich re-
s moeilijk
m in een an-
zij het in die
t hebben, die
lig na eigen
s verwerkende
t den heiligen
an een mijner
de conclusie.

dat dit appél de nog vermeende mogelijkheid om „A.R.“ te stemmen, nu wegnam. Deze geloofige overwoog aanvankelijk die mogelijkheid ernstig, had het er moe-lijk mee, maar dacht de vrijheid ertoe te kunnen fun-deren mede op de veronderstelling, dat degenen on-der ons, die in de A.R. partij bleven werken of ook door haar zich lieten candideeren, tenminste ook zelf bereid zouden blijven om de verhouding tot de partij in principiele discussie te nemen. Nu even-wel, na dezen oproep vernomen te hebben, was de con-clusie: als het zoo staat, is het mij niet meer mogelijk, want deze menschen maken het een van het ander los, hún oproep kunnen we geenszins gehoor geven en hun kandidaten allerminst stemmen. Ik laat daar, in hoe-verre de beslissing over stemming op een plaatselijke A.R. lijst reeds van dit appél — waarvoor niet al de kandidaten aansprakelijk zijn — afhankelijk mocht wezen, maar constateer, dat de conclusie uit dit stuk getrokken als zoodanig volkomen juist en on-ontkoombaar is. Wanneer we naar dit appélwoord moeten luisteren, zooals het luidt, kunnen we wel op-houden te praten over al die zaken waaraan in enkele alinea's van het „appél“ nog wat aandacht wordt be-steed — program van beginselen, ethisch conflict — want dat zijn dan zaken van de zooveelste orde ge-worden, waar niemand zich erg druk over hoeft te maken. Als iets dienstig is, ons van de A.R. partij en haar lijsten af te drijven, dan is het zulk een oproep om bij haar te blijven en op haar kandidaten te stem-men.

DE PIJL VAN HET APPÉL.

Uitvoerig dus gingen wij op de belangrijkste mo-menten van den oproep in, naar den zin der broeders waarschijnlijk te uitvoerig. Bedoelden zij niet slechts een pijl te schieten „in hun eenvoudigheid“? Maar dan mogen zij bedenken, dat zulke pijlen, hetzij ten goede of ten kwade, meer plegen uit te richten dan de „een-voudige“ schutter beoogt. In dit geval kan het resul-taat niet anders dan ten kwade zijn, de pijl toch raakt de kerk, en reeds daarom de werkelijke eenheid en de werkelijke veelvor-migheid des levens, wijl immers het hart van het k o n i n k r i j k. Een zoon, schietende „in zijn een-voudigheid“ kan op die „onschuldige“ manier ook zijn eigen moeder treffen. En de pijl door het moederhart scheurt tegelijk open het hart des Vaders. En wan-neer die Vader Koning is en die moeder koningin en

die zoon is de onderdaan tevens van het Rijk, dan heeft die schutter, terwijl hij ervan roemt den boog in den rijksdienst te hebben gespannen, het gansche koninkrijk in rouw gedompeld. En voorts, we willen ons hoeden ook voor een spel met die „eenvoudigheid“, als waren daarmede de broeders werkelijk te excusee-ren. Want God houdt elk aan zijn woorden, en dus zullen wij het elkaar doen. En die woorden in hun r e d a c t i e, die niet zonder zorg gekozen is en van veel opzettelijkheid en tevens van geestelijke inspira-tie mede van buiten onzen kerkelijken kring blijf geeft, die woorden zelf schieten allerminst in „een-voudigheid“. Daar zijn zij te nadrukkelijk voor en te weloverwogen. Hoe vele broeders zoo lichtvaardig kon-den zijn, hieraan hun stem te geven, begrip-pen we toch niet, al is genoegzaam bekend hoe ongelukkig het bij een haastige voorbereiding van zul-ke stukken vaak in zijn werk gaat en men nauwelijks zich tijd gunt om te beseffen onder welke onkerkelijke invloeden van elders men al appelleerend staat. Daar-om, we hopen hartelijk, dat de broeders onderteeke-naars alsnog van hun woorden als onverantwoord zich losmaken. En dat zij medewerken om de kerk om Gods wil haar schriftuurlijke eer te geven. Want inderdaad, die kerk b e d i e n t het Woord, waarmee God als Koning regeert. Maar die kerk, zoo doende, doet méér. Zij b a a r t dan ook de onderdanen van 's Konings rijk en v o e d t ze door diezelfde Woordbediening op en treedt zelf in die onderdanen naar voren met en tot de heerschappij van het Woord des Konings, haar Heer en Brudegom, den Man en Vader. En dat Woord bedient zij niet maar „in“ het (eenmaal gegeven) koninkrijk, doch reeds tót, voor den ingang van dat rijk. Zij bedient immers de s l e u t e l e n van en beheerscht dus met dat Woord des Konings de t o e g a n g s - w e g e n t o t het Koninkrijk der hemelen. Alleen wie aan deze verhoudingen waarlijk recht doet weder-varen, kan vroom spreken over eenheid en veelvor-migheid zonder dilemma's te stellen daar waar ze niet zijn. Daarom, broeders en zusters in den lande, laten wij onze afkomst niet vergeten, onzen adeldom, en den adeldom onzer moeder, dien zij ontleent aan den Va-der en grooten Brudegom. Want Hij is een jaloersch God. Hij vraagt: ben Ik een Vader, waar is Mijn eer? En dus doet Hij vragen: is de kerk uw moeder, waar is h a a r e e r?

Utrecht, 20—23 Juni 1949.

H. J. SCHILDER.

Eenige bijdragen tot opening der Schriften

„Gij hebt volharding nodig“ I

(Hebr. 10 : 36a)

„Wij dan, gerechtvaardigd zijnde uit het geloof, hebben vrede bij God.....“.

(Rom. 5 : 1a.)

De aanhef van het 5de hoofdstuk uit Paulus' brief aan de gemeente te Rome mag rustig tot de Schrift-plaatsen gerekend worden waarmee het kerkvolk het meest vertrouwd is. Menigeen kan den apostel juist in dezen brief maar moeilijk volgen; maar hier weet ieder tenminste weer, waar hij aan toe is, Paulus' route moge lastige trajecten hebben, die men maar liefst zou overslaan, het rustpunt dat deze tekst schijnt te bieden wordt altijd opnieuw met vreugde begroet.

Men mag dan ook niet bij ieder op een welwillend oor rekenen, als men komt vertellen, dat hier iets anders staat dan de onder ons ingeburgerde Staten-vertaling te lezen geeft. Daarom is het misschien wel goed, maar aanstonds ter geruststelling de verzeke-ning te geven, dat ook bij de andere lezing (die wij de juiste achten op gronden die we straks naar voren hopen te brengen) dat wat men tot dusver in dezen tekst las toch een schriftuurlijke waarheid blijft niet alleen, maar ook blijkt.

Wat is nl. het geval? De handschriften, waaruit de Griekse tekst die als grondslag voor de vertaling zal gelden door vaak moeizame vergelijking moet wor-den opgediept, zijn ook voor onzen tekst weer eens niet gelijkluidend. Het verschil is oogenschijnlijk mi-niem; populair gezegd: dat van een korte en lange o. Maar voor de betéekenis maakt het nogal wat uit, of we den vorm met korte dan wel dien met lange o kiezen. In het eerste geval hebben we nl. te maken met een a a n t o o n e n d e wijs van het werkwoord („wij hebben“), bij de tweede lezing echter met de a a n v o e g e n d e („laten wij.....“).

Met opzet zet ik in dit laatste geval..... inplaats van het werkwoord „hebben“ in te vullen. Dan zou immers wel ieder nadenkend lezer al heel spoedig zeggen: „Nu, dié lezing verdient geen overweging. Want het is toch ondenkbaar, dat Paulus terwijl hij N.B. het feit van het „gerechtvaardigd zijn“ voor-op stelt, zou a a n s p o r e n tot het hebben van vrede met God“. En hij zou gelijk hebben.

Maar men moet weten, dat het hier door den apos-tel gebezigde werkwoord evengoed „(vast)houden“ kan beteekenen. En daarmee verandert de zaak na-tuurlijk aanmerkelijk. Want een vermaning om iets v a s t t e h o u d e n sluit de erkenning in, dat de aangesprokene het bewuste heeft. Zoo'n vermaning zou dus eventueel zin kunnen hebben.

POP. WETENSCH. SCHETSEN

Of ze die hier inderdaad heeft?

Greijdanus en Van Leeuwen meenen beide van niet. Wel stelt eerstgenoemde uitdrukkelijk voorop, dat het tekstgetuigenis voor deze lezing inderdaad véél ster-ker is dan voor die welke de Statenvertaling volgt. En ook de grootere moeilijkheid die de lezing met de lange o biedt, zoo erkent hij, pleit ertoor, dat we hierin met de oorspronkelijke zouden te doen hebben. Het is nl. een grondregel in de tekstcritiek, dat men zooveel mogelijk aan een lezing die lastig valt de voorkeur geeft boven een variant die soepeler loopt. Voor wie even nadenkt is deze regel geen verrassing. Het is immers waarschijnlijker, dat iemand naderhand een moeilijke plaats, die hij niet begrijpt, door een kleine wijziging vergemakkelijkt, dan dat iemand het omgekeerde zou doen.

Men moet dus al heel zware argumenten hebben, wil men zich gerechtigd achten, het „laten wij vast-houden“ te verwerpen.

Wat Greijdanus er tegen in brengt is in de eerste plaats dit:

De gedachte zelve, er aan ten grondslag liggend, dat wij den vrede zouden verstoren, dien God door Christus aanbracht, is onaannemelijk.....

Men vraagt zich bij het lezen van deze woorden met allen eerbied voor den schrijver toch af, of hier niet meer de dogmaticus aan het woord is dan de exegeet. Want het staat inderdaad te vreezen, dat het ook onder ons nog „gangbare meening“ is, dat iemand die eenmaal door God van schuld is ontheven onmo-gelijk meer aan de eeuwige straf kan worden prijsge-given. Maar wat zegt de Schrift? Dit: dat God iemand die geen vruchten voortbrengt die aan de bekeering beantwoorden, zal behandelen, zooals de koning uit de gelijkenis van Matth. 18 : 23 vlgg. zijn onbarmhar-tigen dienstknecht (vgl. vs 35 „alzo o“), d.w.z.: God zal hem opnieuw de schuld in rekening brengen die Hij hem aanvankelijk kwijtschold.

Greijdanus' eerste argument vindt dus in de Schrift duidelijk tegenspraak. Maar we willen den zin dien we hierboven afbraken verder lezen:

„....., en wordt hier nog in vs 6—10 als in hare ongerijmdheid aangewezen“.

Maar de houdbaarheid van dit tweede bezwaar valt al evenzeer te betwijfelen. Want Paulus wijst er zijn lezers in dit gedeelte alleen op, dat God van Zijn kant het begonnen werk niet afbreekt. Maar hij be-toogt heelemaal niet, dat afval húnnerzijds onmo-ge-lijk is.

Ten slotte brengt Greijdanus nog het volgende in het midden:

„Daarbij verzwakt de opvatting van vs 1—3 als vermaning den zin dezer verzen, en wordt zij door „niet alleen....., maar ook.....“, vs 3, en door het verband, als onwaarschijnlijk, of zelfs onjuist, aan-gewezen“.

Over het argument aan vs 3 ontleend kunnen we kort zijn.

Natuurlijk geven we grif toe, dat men bij onze lezing van vs 1 óók in vs 3 moet lezen: „laten wij roemen“. Dat maakt de verbinding „niet alleen....., maar ook.....“ noodzakelijk. Maar aan deze lezing staat wat den vorm betreft dan ook heelemaal niets in den weg. Want het hier gebruikte werkwoord heeft (als a-stam) in de eerste persoon meervoud één en den-zelfden vorm voor aantoonende- en aanvoegende wijs.

En wanneer we nu Greijdanus van de aantoonende wijs (dus: „wij roemen“) hier zien schrijven:

„Dit is hier natuurlijk, omdat zoowel in wat volgt, als in wat voorafgaat, alle aanduiding ontbreekt, die heenwijst naar ontmoediging bij de geloovigen te Rome, of klacht, omdat zij zooveel moesten lijden, zoodat nu opwekking tot blijdschap ook over den druk noodig ware;“

dan zullen op z'n minst de domine's met mij dit argu-ment wel erg zwakjes vinden. Is er wel iemand onder hen die een opwekking tot blijdschap niet aan zijn gemeente durft richten, zoolang hij geen neerslachtig-heid openbaar ziet worden?

Sterker nog: wij kunnen niet alleen veilig aannemen, dat Paulus ook wel eens vermaande „ter voorkoming“ en niet slechts „ter genezing“, hij zegt N.B. met zooveel woorden, dat hij dit in dezen brief doet! Men leze slechts 15 : 14—16: zijn o v e r t u i g i n g (!) dat het in Rome wel goed zal gaan, verhindert hem niet, de gemeente daar „nogal driest“ aan te spreken.

Zoo houden we tenslotte de „belangrijkste“ factor, die inderdaad ook hier weer beslissend is, over: het verband. En het is ontzaglijk teleurstellend, wanneer we Greijdanus hier zien volstaan met wat toch feite-lijk niet anders is dan een petitio principii (d.i. een stellen van wat juist bewezen moet worden). Hij vervolgt nl.:

„Eerst met hoofdstuk 6 vangen de vermaningen aan.“

Wanneer we het verband in rekening willen bren-gen, zullen we toch allereerst moeten letten op wat voorafgaat. We mogen ons nl. niet laten misleiden — wat nog wel eens schijnt te gebeuren — door de tra-ditioneele hoofdstuk-indeling en meenen, dat de apos-tel met 4 : 25 de eindstreep van het in het vooraf-gaand gedeelte betoogde heeft bereikt, om nu in 5 aan iets nieuws te beginnen. Onze gebruikelijke indeling in hoofdstukken, pericopen en verzen is niet oorspron-kelijk, d.w.z. ze is niet door Paulus zelf aangebracht. We doen daarom ook goed, ze voorhands enkel als een vergemakkelijking van het citeren te beschouwen, maar er voor het vatten van den gedachtenloop geen waarde aan toe te kennen. In de voorafgaande arti-kelen kwam een paar maal het misleidende van zoo'n in zwang gekomen splitsing reeds aan het licht. We we-zen er in een noot bij het 3de artikel¹⁾ op, hoe het juleet verstaan van Jac. 2 : 13 gedienend zou zijn door het wegvegen van de streep tusschen vs 12 en vs 14 vlgg. Evenzoo bleek de aanhaling uit Habakuk in Rom. 2 : 17 als h e r h a l i n g v a n b e l o f t e alleen deude-lijk te worden als we zonder pauze vs 18 vlgg. erbij nemen.²⁾

We kunnen het dan ook van harte eens zijn met een opmerking in een commentaar van Gore — die ma-pas twee dagen geleden bekend werd en herhaaldelijk verrast door scherpe visie — dat men met name bij een steeds voortgaand betoog als dat van Paulus uiterst voorzichtig moet zijn met het maken van in-deelingen en het uitlichten van fragmenten.³⁾

Als we deze waarschuwing ook hier ter harte ne-men, dan zijn er daarvoor ditmaal nog twee blon-dere redenen.

De eerste is nogal voor de hand liggend. We stui-ten nl. in 5 : 1 al gauw op het woordje „dan“ (of anders vertaald: „dus“). Dat wijst er op, dat Paulus hier een g e v o l g t r e k k i n g maakt. Als we willen weten, waaruit, zullen we dus kennis moeten nemen van het voorgaande.

De tweede hebben we iets verder gevonden (al is ze niet gezocht!). Het viel me nl. op, hoe de „motie-ven“ „hoop“ en „volharding“ (Stat. vert. „lijdzaamheid“), die in hoofdstuk 5 zoo sterk naar voren komen (vs 2—5) opnieuw opduiken in den aanvang van hoofdstuk 15. Daar heet het — ik citeer de N. B.G.-vertaling:

„Al wat namelijk te voren geschreven is, werd tot ons onderricht geschreven, opdat wij in den weg der volharding en van de vertroosting der Schriften de hoop zouden vasthouden“ (vs 4).

Om te beginnen vestigen we even de aandacht op

¹⁾ Zie no. 11 van dezen jaargang.

²⁾ Zie no. 15 van dezen jaargang.

³⁾ Charles Gore — St. Paul's epistle to the Romans, a practical exposition, vol. II^a (London, 1920) pag. 7: „..... St. Paul, least of all men, admits of being judged by detached fragments. His thought is always in process. It looks before and after. He is seriously wronged by the mere fact of his epistles being divided into separate verses, and sometimes arbitrary chapters, as in the Authorized Version“.